

MENINIO TYRIMO SAMPRATOS IR KONTEKSTAI: PAINI PRADŽIA IR ATSPIRTIES TAŠKAI

Vytautas Michelkevičius

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA

Maironio g. 6, LT-01124 Vilnius

Vytautas.Michelkevicius@vda.lt

Pastaruosius dvidešimt metų sąvoka „meninis tyrimas“ išjudino ne tik pagrindinių interesantų (meno studijų profesorius, tyrėjus bei menininkus) bendruomenes, bet ir vėl atkreipė įvairių akademinų bendruomenių (ypač socialinių ir humanitarinių mokslų) dėmesį į tai, kas yra tyrimas apskritai, kokios yra mokslo sampratos ribos ir kuo skiriasi mokslas nuo meno. Greta šių klausimų atsirado ir kiti svarbūs ontologiniai, epistemologiniai ir metodologiniai klausimai. Pavyzdžiui, ar menininkai kuria žinias, ir jei taip, tai kuo jos skiriasi nuo mokslinių žinių. Jei bandome įvardyti metodus, tai kokie galėtų būti menininko tyrėjo metodai. Šiame straipsnyje bandoma padėti pasiaiškinti įvairias meninio tyrimo sampratas ir išskirti pagrindinius šios sąvokos vartojimo kontekstus. Šie gan paprasti uždaviniai padės pamatus tolesnėms ir gilesnėms diskusijoms apie meninį tyrimą.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: (meno) praktika, meninis tyrimas, samprata, (naujos) žinios, meninė plėtra, podisciplininė praktika, tyrimo ir meno santykis.

Sąvoka „meninis tyrimas“ vienuose kontekstuose suteikia vilčių, kituose tampa kritikos objektu, o trečiuose tiesiog erzina net iki galo nesuprantant kodėl. Prieš pradedant diskusijas apie sąlyginai naują reiškinį Lietuvoje, būtina jį apsibrėžti ir surasti santykius su artimiausiais kontekstais. Tik tuomet bus galima atskirti reiškinio edukacines problemas nuo filosofinių, meno praktikos problemas nuo teorinių ir susitarti, kokiame kontekste vyksta diskusijos ir kokie diskutantų atspirties taškai.

Straipsnio tikslas yra apsibrėžti diskusijų apie meninio tyrimo sampratas lauką ir identifikuoti įvairius jo vertinimo kontekstus tam, kad būtų sumažintas nesuskalbėjimas ir atsivertų konstruktyvesnės diskusijos

keliai. Pagrindiniai uždaviniai yra išskirti sąvokas, nurodančias į meninį tyrimą arba jam sinonimiškas, atskleisti meninio tyrimo pasireiškimo kontekstus ir įvardyti svarbesnius meninio tyrimo sampratos elementus.

Meninis tyrimas kaip problema turi kelias labai skirtingas istorijas – kai kurios jų gana trumpos, kitos tęsiasi šimtmečius. Šiame straipsnyje daugiausia pristatysiu pastaraisiais dešimtmečiais keliamus klausimus apie meno ir tyrimo santykį, palikdamas senąsias problemas (pvz., kada, kaip ir kodėl atsiskyrė menas nuo mokslo ir susiformavo atskiri jų diskursai bei praktikos) mokslo ir meno istorikams bei filosofams.

Slinktį tyrimo link mene galima įžvelgti jau XX a. 7–8 dešimtmečių konceptualistų praktikose. Konceptualiojo meno kūrėjai akcentavo ne galutinį produktą (meno kūrinį), bet patį mąstymą apie jį ir tyrimo procesiškumą, taip siekdami ne sukurti objektą, o iširti, kvestionuoti, permąstyti, archyvuoti, reflektuoti, kritikuoti ar dar kaip nors menui pajungti žmogaus veiklas, tiesiogiai susijusias su tuo, kas vadinta „tyrimu“. Tačiau prireikė dar 20–30 metų, kad šie meno pokyčiai atkeltų ir į švietimo institucijas – meno akademijas, o vėliau ir universitetus.

Nors diskusijos netyla keletą dešimtmečių, iki šiol neegzistuoja vienas sutartinis meninio tyrimo apibrėžimas. Daugelio teoretikų ir praktikų nuomone, jis ir neįmanomas. Pirmiausia todėl, kad šis diskursas kol kas yra labai jaunas, antra – jis kvestionuoja esminius mokslo ir meno filosofijos aspektus (kas yra mokslas, kas yra menas ir kas yra tyrimas, kur yra jų ribos), trečia – jis išjudina ir nusistovėjusias akademinės struktūras (doktorantūros ir tyrimų vykdymo bei vertinimo), iššaukdamas labai skirtingas nuostatas ir požiūrius.

Meninio tyrimo samprata labai daug priklauso nuo to, kas kelia klausimą apie meninį tyrimą, ir konteksto, kuriame klausimas keliamas. Išvėlus į diskusijas apie skirtingas mokslo kultūras ir nuo dviejų kultūrų tipologijos, įvardytos Charleso Percy Snow (*The Two Cultures*, 1959), žengus žingsnį prie trijų Jerome'o Kagano aprašytų mokslo kultūrų (*The Three Cultures: Natural Sciences, Social Sciences, Humanities in the 21st Century*, 2009), vis tiek tektų suabejoti, kuriai mokslo kultūrai priklauso meninis tyrimas. Turint pakankamai ryžto ir argumentų, čia galima praplėsti tipologiją ir postuluoti egzistuojant ir ketvirtąją kultūrą arba apskritai atsakyti griežtų disciplinų ribų ir veikiau kalbėti apie jų tinklus bei persiklojančius veikėjus.

Tradicinė meno samprata labiausiai pabrėžia estetinę meno dimensiją. Tačiau menas gali būti laikomas ir žinių manifestacija, nes jame ir per jį, kaip ir kitose žmogaus veiklose, vyksta žinių gamyba ir kūryba. Žinių klausimas yra kone esminis daugelyje mokslo ir meno filosofų bei edukologų diskusijų, kuriose šie bando atsakyti ir susitarti, ar menas kuria žinias. Kadangi dažniausiai

prieinamas atsakymas yra „Taip, bet ne įprastines mokslines“, diskutantai priverčiami ieškoti atsakymo į klausimą, tad *kokios* tai yra žinios?

Meno, mokslo ir edukacijos vertinimo politikoje taip pat stipriai kito supratimas, kada vyksta meninis tyrimas ir kuo jis skiriasi nuo įprastos meno praktikos (kūrybos). 1992 metus galima vadinti lūžiu meno kaip tyrimo vertinimo istorijoje: tais metais į Jungtinės Karalystės dokumentą „Tyrimo vertinimo taikymas“ (*Research Assessment Exercise*) pirmąkart vertinant tyrimus kaip sritis įtrauktas menas¹. Be abejo, prasidėjus šiam „perversmui“ dar nebuvo sukurta jokia aiški ir pritaikoma metodika, kaip atskirti meninį tyrimą nuo meno praktikos įprastesne prasme. Tačiau po truputį ji buvo plėtojama: praėjus 15 metų profesorė Judit Mottram ir kiti parengė Jungtinės Karalystės menų ir humanitarinių mokslų tyrimų tarybos (*Arts & Humanities Research Council – AHRC*) ataskaitą² (2007), po kurios pasirodymo meninio tyrimo, kaip praktika grįsto tyrimo, samprata iš dalies nusistovėjo bent jau britiškoje akademinėje ir vertinimo sistemoje.

Šalyse, kurios anksčiausiai įteisino meninį tyrimą švietimo sistemoje, šiuo metu meno akademijose aktyviai veikia (dirba, tiria ir kuria) jau ne vienas šimtas daktaro laipsnį įgijusių menininkų: pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje – apie 1500, o Suomijoje – apie 400 menininkų tyrėjų (2013 m. duomenimis)³.

Tam tikrą *tyrimo posūkį* galima įvardyti meno kuratorystėje ir kritikoje: skaitant pastaraisiais dešimtmečiais

- 1 Christopher Frayling, *Research in Art and Design*, London: Royal College of Art, 1992/1993.
- 2 Judith Rust Mottram, Chris and Jeremy Till, *AHRC Research Review, Practice-Led Research in Art, Design and Architecture*, Bristol: AHRC, 2007, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-07-20], http://arts.brighton.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0018/43065/Practice-Led_Review_Nov07.pdf.
- 3 Informacija pagal SHARE tinklo pateikiamus duomenis, „Daring to Venture into Unknow Territory: Future Outlooks for Artistic Research“, [interaktyvus], [žiūrėta 2013-12-01], <http://www.sharenetwork.eu/images/products/8/4-daring-to-venture-into-unknown-territory.pdf>.

publikuotus pripažintų Vakarų meno centrų ir muziejų kuratorių straipsnius ir tekstus, galima pastebėti ryškia žodyno kaitos tendenciją – kalbant naujais įsigalėjusiais terminais, menininkai ne kuria, bet *analizuoja, tiria, tyrinėja, kvestionuoja, nagrinėja* ir pan. Tokia retorika tatkoma ne tik šiandienos menui, bet ir žvelgiant retrospektyviai – rašant, pavyzdžiui, apie tokius menininkus kaip Johnas Baldessari ar net Marcelis Duchamp'as. Dažnai kyla klausimas, ar ši meno lauko žodyno pokytį lemia mokslinio diskurso ir terminologijos įtaka meno tyrėjams, kritikams ir kuratoriams, ar taip save pristato patys menininkai, kad būtų galima į jį atsakyti, reikėtų nuodugnios diskurso analizės.

Čia pabandyčiau išanalizuoti ir pristatyti vykstančias diskusijas bei skirtingas diskutantų pozicijas, kurios leis išmatuoti diskusijų plotį ir galiausiai suformuluoti meninio tyrimo sampratos tipologiją. Svarbu iš anksto pabrėžti, kad nesiekiu ir nemanau, jog įmanoma pateikti universalų požiūrį, bet formuodamas savąjį siekiu remtis kuo įvairesniais kontekstais ir konkrečiomis tyrimo praktikomis.

Meninio tyrimo samprata yra ambivalentiška ir labai priklauso nuo apibrėžiančiojo praktikos ir išsilavinimo (menininkas, menotyrininkas, filosofas, sociologas, gamtos ar tikslųjų mokslų atstovas ir t. t.) ir pozicijos akademinėje bei edukacinėje sistemoje (tyrėjas (kokių mokslų), profesorius (kokių sričių), studentas ir t. t.). Kitame skyrelyje aptarsiu meninį tyrimą analizuojančioje literatūroje cirkuliuojančius terminus ir įvairias meninio tyrimo sampratas bei kontekstą, kuriame vienokia ar kitokia samprata dažniausiai būna įtvirtinta. Terminų ir sampratų įvairovė rodo ne tik tai, kad šis diskursas yra dar gerokai nenusistovėjęs, bet ir tai, kad tokių skirtingų kontekstų yra itin daug. Vis dėlto įvairių kontekstų aptarimas leidžia ne tik suvokti jų skirtumus, bet ir išvesti tam tikras jungiamąsias gijas.

TERMINŲ DAUGIAPRASMYBĖ IR ĮVAIROVĖ

Skirtingos teorijos ir praktikos traktuotės atsispindi ir skirtinguose bei dažnai nesiderinančiuose terminuose, kurie vartojami meninio tyrimo formoms įvardyti.

Vienais jų reiškiny apibūdinamas kaip specifinis tyrimo būdas pridedant būdvardį „meninis“, kitais bandoma pabrėžti, kad tai tyrimas, kuris vyksta per praktiką, trečiaisiais postuluojuama, kad pati praktika yra tyrimas.

Angliškai kalbančiose šalyse pasigirsta abejonių, ar tinkamas yra terminas *artistic research* – keliamas klausimas, kaip tyrimas gali būti „meninis“, be to, kyla dvejonų ir dėl pernelyg artimo būdvardžio „meniškas“ (angl. *artistic* gali reikšti ir meninis, ir meniškas), galiausiai – gramatiškai šis junginys nėra visai teisingas. Galima išgirsti nuomonių, kad *artistic research* yra „kontinentinės Europos sugalvota sąvoka, kuri ten buvo klaidinga išversta (turint omenyje *practice-led research* idėją) ir vėl sugrįžo atgal į anglakalbį pasaulį“ (Vytauto Michelkevičiaus interviu su prof. Marquardu Smithu (Karališkojo meno koledžio (RCA) doktorantūros ir tyrimų vadovas), 2015). Tačiau šalyse, kur anglų kalba nėra valstybinė, bet pakankamai įsitvirtinusi moksliniame diskurse, dėl to problemų nekyla ir greičiausiai sąvoka *artistic research* galų gale taps pagrindine.

Kartais dar vartojamas angliškas žodžių junginys *art research*, kuris į lietuvių kalbą verstinas kaip „meno tyrimas“, bet čia vėlgi neaišku, koks santykis tarp meno ir tyrimo – ar tai tyrimas apie meną, per meną arba menui? Lietuvių kalba šnekant apie „meno tyrimą“, pirmoji asociacija, be abejo, būtų menotyra, tad šio junginio tenka atsisakyti kaip nepakankamai tikslaus ir net klaidinančio.

Nemaža dalis terminų, įvardijančių meninį tyrimą, siejama su žodžiu „praktika“ ir jį derinant su pačiu „tyrimu“:

1. Tyrimas per kūrybinę praktiką (*research through creative practice, research in or through practice*).
2. Praktika grįstas tyrimas (*practice-based research*).
3. Praktikos vedamas tyrimas arba tyrimo vedama praktika (*practice-led research / research led practice*), kai tyrime yra svarbus praktinis komponentas arba jis veda, nukreipia patį tyrimą (Hazel Smith, *Practice-led Research, Research-led Practice in the Creative Arts*, 2009).
4. Su praktika susijęs tyrimas (*practice-related research* (The Slade School of Fine Art - University College London), *practice-oriented research*).

5. Praktika kaip tyrimas (*practice as research* (Graeme Sullivan, *Art Practice as Research: Inquiry in the Visual Arts*, 2005, 2011; Estelle Barrett, Barbara Bolt, *Practice as Research: Approaches to Creative Arts Enquiry*, 2010; Robin Nelson, *Practice as Research in the Arts: Principles, Protocols, Pedagogies, Resistances*, 2013).

6. Tyrimas meninėje praktikoje arba mene (*research in artistic practice*; pvz., *PhD-in-Practice Program*). Dažniausiai vartojamas meno doktorantūros kontekste.

7. Menais grįstas tyrimas arba tyrimo praktika (*arts-based research or research practice*, Patricia Leavy, *Method Meets Art: Arts-Based Research Practice*, 2008; Thomas E. Barone, Elliot W. Eisner, *Arts Based Research*, 2012).

8. Menų veikiamas tyrimas (*arts-informed research*, *Arts-Based Research*, 2013).

9. Ir bene radikaliausia sąvoka – tyrimas kaip menas (*research as art*, Robert Nisbet, *Sociology as Art Form*, 2001 [1973]).

Kiekviename iš šių terminų-junginių prioritetas teikiamas vienam ar kitam požiūriui į teorijos ir praktikos santykį bei jo tradicijai. Vienu atveju pati (meno) praktika prilyginama tyrimui, kitu – pabrėžiama, kad praktika sudaro esminę tyrimo dalį, tuomet likusi dalis greičiausiai yra įvardijama kaip „teorija“.

Pirmieji šeši skirtingi apibūdinimai iš esmės yra meninio tyrimo (kai menininkas atlieka tyrimą) niuansai, priklausantys nuo konkrečios edukacijos tradicijos, filosofinio pagrindimo ir santykių su kitomis mokslo sritimis. Tačiau septintas ir aštuntas žymi visai kitokią tyrimo perspektyvą – iš humanitarinių ir socialinių mokslų perspektyvos – ir apibūdina, koku būdu šių sričių mokslininkai pasitelkia menus kaip savo tyrimo metodus ar bendradarbiauja su menininkais.

Dažniausiai, ypač akademiniame diskurse, vartojamas praktika grįsto arba praktikos vedamo (*practice-based, practice-led*) tyrimo terminas, kuris reiškia menininko savarankiškai ar su vadovu (siekiant laipsnio) atliekamą tyrimą. Kadangi čia man rūpi aprašyti įvairias meninio tyrimo formas ir kontekstus, dažniausiai vartois „meninio tyrimo“ terminą, aprėpiančią pirmus šešis

anksčiau aprašytus terminus ir nurodantį į platų praktiškų lauką. Be to, reikia pastebėti, kad bet kuris junginys su žodžiu „praktika“ tyrimų kontekste iškart nurodo į teorijos ir praktikos santykio problemą. Iki šiol santykis tarp šių dviejų žmogaus veiklos sričių nėra nustatytas ir pakankamai aiškiai apibrėžtas, todėl bet kuris žodžiu „praktika“ operuojantis terminas iškart tampa probleminis.

Meninio tyrimo diskurso atsiradimas yra dalis to, kas pastaraisiais dešimtmečiais vadinama „praktiniu posūkiu šiuolaikinėje teorijoje“⁴. Remiantis šiuo požiūriu į teoriją, žinios yra ne randamos, o įsteigiamos (*constituted rather than found*) pačiose praktikose ir per praktikas, nesvarbu, ar jos meninės, ar mokslinės. Vienas nuosekliausiai tyrinėjančių šį lauką Henkas Borgdorffas teigia, kad iš naujo kilęs susidomėjimas atradimo kontekstais (mokslo ir technologijų studijose) sudaro sąlygas ir platesnei akademinio tyrimo sampratai susiformuoti⁵. Tai galime pastebėti ir iš atviresnių tyrimo apibrėžimų, kuriuos pateikia įvairių šalių finansavimo agentūros, mokslo tarybos ir „Dublino aprašai“.

Įtakingas Jungtinės Karalystės menų ir humanitarinių mokslų tyrimų tarybos (AHRC) dokumentas „AHRC Research Review. Practice-Led Research in Art, Design and Architecture“ apibrėžė praktikos vedamą tyrimą (*practice-led research*) taip:

Tyrimas, kuriame profesionalios ir (arba) kūrybinės meno, dizaino ir architektūros praktikos atlieka instrumentinį tyrimo (*inquiry*) vaidmenį. Tai nereiškia, kad praktika laikoma tyrimo metodu ar metodologija. Praktika yra veikla, kuri gali būti pasitelkta tyrime, o metodas ar metodologija privalo išreikšti, kaip praktika prisideda

4 Karin Knorr-Cetina, Theodore R. Schatzki, Eike von Savigny, *The Practice Turn in Contemporary Theory*, Routledge, 2001.

5 Henk Borgdorff, *The Conflict of the Faculties: Perspectives on Artistic Research and Academia*, Leiden University Press, 2012, p. 148.

prie tyrimo proceso ir kuo ji skirias nuo kitų praktikos formų.⁶

Pasak AHRC ataskaitos, autorių sąvoka „praktika kaip tyrimas“ yra plačiai vartojama kai kuriose srityse (dažniausiai performanse), tačiau mene, dizaine ir architektūroje ji nėra apibrėžiančioji.

Kalbant apie mokslinio tyrimo sampratą, šis apibrėžimas nepateikia iš esmės nieko naujo – juk gamtos ir tikslieji mokslai dažnai atlieka tyrimus per praktiką. Tačiau kalbant apie humanitarinius mokslus, praktikos vedamo tyrimo atskyrimas įgyja esminę reikšmę, kadangi būtent prie humanitarinių mokslų dažniausiai šliejasi meno studijos. Pagal tradicinę sampratą, humanitariniai mokslai laikomi arba grynai teoriniais (nes tyrimai atliekami teoriniais metodais), arba teorija grįstais, todėl praktiniai tyrimai čia įprastai neįgyja didelės reikšmės.

Ataskaitos autoriai pateikia keletą praktikos vedamo tyrimo pavyzdžių pagal analogiją su moksliniu tyrimu. Vienas iš požiūrių teigia, kad dizaino ar meno kūrinys gali pasiūlyti naujų išvalgų, t. y. kad paroda ar kuris nors kitas viešas rezultatas gali atlikti tokį pat vaidmenį kaip mokslinio žurnalo straipsnis. Čia galima surasti bendrų ypatybių su kitais tyrimo tipais, pavyzdžiui, yra tikslingas produkcijos procesas, jo metu vyksta įvairūs eksperimentai ir tyrimai, kuriuos vėliau vertina recenzentai (*peer-review*) – meno kritikai, kuratoriai ir teoretikai. Tačiau tokia paralelė išsiskiria ir problemų, nes nėra aišku, ar tokie recenzentai yra tyrimo paradigmos dalis, ar jie vertina iš visai kitų pozicijų. Problemų atsiranda ir tada, jei tyrimo rezultatai nėra dokumentuoti išliekančia forma (pvz., nedokumentuoto performanso atveju). Kitas svarbus klausimas – teksto (rašymo) vaidmuo praktikos vedamuose tyrimuose. Daug tyrėjų yra diskutavę apie praktikos ir teksto santykį bei balansą, vieno ir kito svarbą, tačiau ataskaitos autorių nuomone, tokios disku-

sijos neproduktyvios, nes nukreipia žvilgsnį nuo pagrindinės problemos esmės – kaip tyrėjas gali geriausiai išspręsti tiriamą problemą. Kiekybinis reglamentavimas (pvz., 50 proc. teksto ir 50 proc. meno praktikos) nebūtinai pagelbės išspręsti problemą, nes kitoks santykis galėtų būti žymiai produktyvesnis. Kiti tvirtina, kad tekstinė interpretacija nėra būtina, jei recenzentai kūrinį supranta ir be jos. Tačiau čia tyrėjas lyg ir netenka galios atskleisti tai, ką jis ištyrė, ir reikšmių kontrolės, nes vertinimas paliekamas gana laisvoms interpretacijoms – juk kartais net eksponavimo vieta gali pakeisti menininko tyrėjo intencijas. Lucy Lyons teigia, kad meno akademijose ypač sudėtinga atlikti meninį tyrimą, nes jose vyrauja profesinės praktikos diskursai ir lūkesčiai. Meno profesoriai, kurie dažniausiai būna praktikuojantys menininkai, paprastai kelia itin didelius reikalavimus profesionaliam meno kūrinio įgyvendinimui, ir veikiausiai dėl to tyrimo procesas lieka nuošalyje, kadangi juo pabrėžiami visai kiti dalykai⁷. Tačiau tai priklauso ir nuo meno akademijos tipo: vienose orientuojamasi į galutinius produktus (meno kūrinius), o kitose – į procesus, vedančius link meno kūrinio. Pastarojo pobūdžio akademijose susiformuoja žymiai palankesnis klimatas vykdyti meninius tyrimus.

Kai kuriuose diskursuose ir šalyse (pvz., Nyderlanduose) vartojama ne meninio tyrimo, bet meninės plėtros (angl. *artistic development*) sąvoka: ten, kur vyrauja tradicinis universitetinis mąstymas, terminas „tyrimas“ akademiniam kontekste vartojamas labai atsargiai ir ribotai. „Meninės plėtros“ terminas priartina meninio tyrimo sąvoką prie kitos kategorijos, kuri pagal OECD tipologiją vadinama eksperimentine plėtra (*experimental*

6 Judith Rust Mottram, Chris and Jeremy Till, *AHRC Research Review, Practice-Led Research in Art, Design and Architecture*, Bristol: AHRC, 2007, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-07-20], http://arts.brighton.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0018/43065/Practice-Led_Review_Nov07.pdf.

7 Lucy Lyons, „Walls are not my friends: issues surrounding the dissemination of practice-led research within appropriate and relevant contexts“, in: *Working Papers in Art and Design 4: The role of context in art and design research*, July 2006, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-06-01], <http://www.herts.ac.uk/research/ssahri/research-areas/art-design/research-into-practice-group/production/working-papers-in-art-and-design-journal/volume-4-research-into-practice-2006>.

1. Praktika grįsto tyrimo pavyzdys, Vytauto Michelkevičiaus bendradarbiavimas su Anastasija Sosunova, 2014

Example of practice-based research, Vytautas Michelkevičius collaboration with Anastasija Sosunova, 2014

development), tačiau, deja, tyrimų sistemoje ši kategorija laikoma žemesne ir mažiau svarbia, tad tokia traktuotė nureikšmina ir susiaurina meninio tyrimo sampratą.

Tuo tarpu Borgdorffas papildomai išvardija terminus, kurie platesne prasme vartojami retai ir yra labiau būdingi tam tikroms konkrečioms sritims⁸. Pavyzdžiui, architektūroje ir dizaine vartojamas išsireiškimas „tyrimas per dizainą“ (*research by design* – panašu, kad jis analogiškas Christopherio Fraylingo pasiūlytam *research*

*through design*⁹). Bradas Hasemanas, dirbantis Australijoje, siūlo terminą „performatyvus tyrimas“ (angl. *performative research*¹⁰). Terminas neturėtų būti siejamas vien su performatyviais menais: čia sąvoka „performaty-

8 Henk Borgdorff, *op. cit.*

9 Christopher Frayling, *Research in Art and Design*, London: Royal College of Art, 1992/1993.

10 Brad Haseman, „A Manifesto for Performative Research“, in: *Media International Australia incorporating Culture and Policy 118: Special issue „Practice-Led Research“*, February 2006, p. 98–106.

vus“ reiškia, kad tyrimas yra atliekamas tam tikru įkūnytu būdu, kuris paprastai nebūdingas tradiciniams socialiniams ir humanitariniams metodams. Apibrėždamas šį terminą Hasemanas remiasi Johno Langshaw Austino šnekos akto teorija ir išvysto performatyvaus tyrimo sampratą.

EKSKURSAS: PRAKTIKA GRĮSTO TYRIMO PAVYZDYS

Be abejo, ir terminas „meninis tyrimas“, plačiai vartojamas įvairiomis kalbomis, turi reikšminių problemų – taip pat ir lietuvių kalba. Bemąstydamas apie kitus lietuviškus būdvardžius, galimai tinkančius įvardyti tokį tyrimą, pabandžiau sudaryti žodžių junginius su jais. Vėliau bendradarbiaudamas su grafike Anastasija Sosunova paprašiau jos šriftu pamėginti perteikti šių junginių reikšmes ir niuansus. Apibūdinęs kalba galimų terminų reikšmes, gavau menininkės vizualines interpretacijas, kurias interpretavau ir apibūdinau iš naujo.

Kaip matome iš vizualizacijų, pasirinkimų, kaip įvardyti tokį tyrimą lietuvių kalba, yra ne vienas, ir kiekvienas iš jų sukuria savo prasminį lauką, kartais – kelia asociacijas su kitomis sritimis. Kiekvienas būdvardis yra pateiktas skirtingu šriftu pagal mano įvardytas galimas šių žodžių reikšmes. Todėl visų pirma reikia bandyti įsižiūrėti į atskirus lakštus ir perskaityti grafine forma pateiktus tyrimo tipus, o tada jau – paanalizuoti, kas ką reiškia. Pirmasis „dailyraštis“ neutraliu, griežtoku ir įstrižiniu šriftu stengiasi perteikti beįsitvirtinančią „meninio tyrimo“ sąvoką. Antrajame lakšte išraitytas šriftas ironiškai šaiposi iš tyrimo meniškumo. Čia reikšmės analogijų galime rasti pridėję šį būdvardį prie meno medijų, pavyzdžiui, „meniška tapyba“ arba „meniška fotografija“. Tuomet tampa lengviau perskaityti čia sukurtą reikšmių lauką, o drauge – kyla abejonių dėl galimybės vartoti tokį junginį kaip terminą. Tiesa, lietuvių kalboje žodis „meniškas“ turi ir kitą reikšmę – „meistriškas“, kuri čia gali turėti ir daugiau prasmės, jei galvotume apie „meistrišką tyrimą“ ar meistriškai atliekamą tyrimą, tačiau čia galvoje buvo turimas kitas šio būdvardžio kontekstas. Lietuvių kalba vis dar dažnai

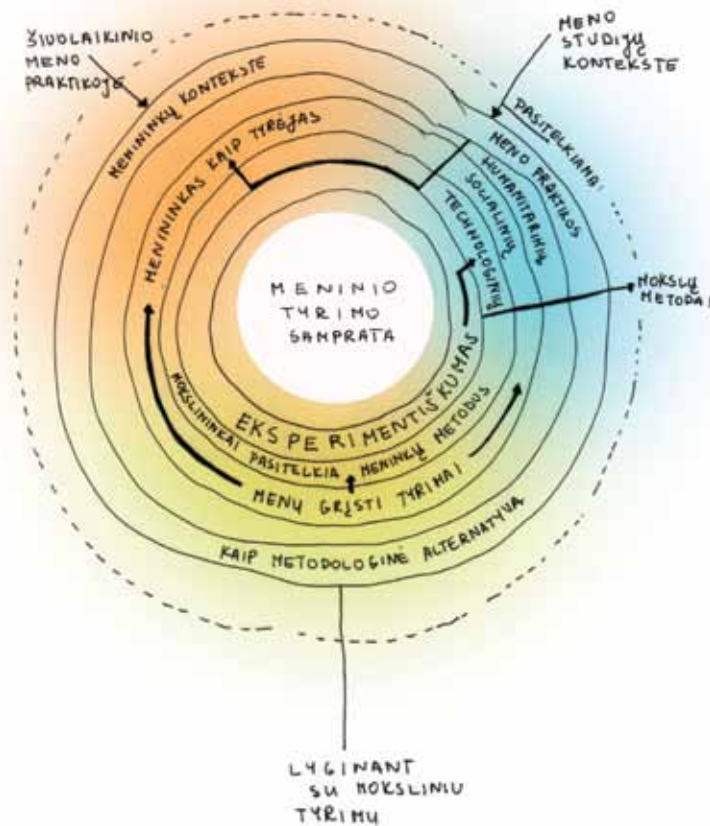
vartojamas terminas „dailė“ apibūdinti vizualiajam menui, taip pat ir šiuolaikiniam, tačiau jis turi itin stiprią istorinę, vizualumo ar net dekoratyvumo konotaciją. Jis atitiktų angliškai *fine art*, vis rečiau ir rečiau vartojamą, kadangi šiuolaikinio meno kontekstai ir medijos plečiasi, jungiasi ir keičiasi. Pavyzdžiui, garso meno praktiką labai sunku įsivaizduoti kaip dailės šaką (plg. garso dailė), tačiau ji nepriklauso ir muzikos sričiai. Taip pat nutiktų, jeigu interaktyvų meną pavadintume interaktyviąja daile, o medijų meną – medijų daile. Taigi žodžių „menas“ ir „dailė“ sinonimiškas vartojimas kelia problemų. Bet galima atlikti eksperimentą ir pabandyti „dailė“ sujungti su „tyrimu“ – gaunasi keista sąvoka „dailinis tyrimas“. Jai vizualizuoti parinktas šriftas šiek tiek išreiškia istoriškumą ir nurodo į tradicines meno šakas, o junginio reikšmės suformuluoti iki galo nepavyksta, nes šiuo dvi sąvokos tiesiog nesileidžia sujungiamos. Dar vienas, gal šiek tiek panašus būdvardis yra „dailusis“ (plg. dailusis rašymas arba čiuožimas). Čia iškart matyti didelis disonansas tarp šriftų: būdvardžio dailumo ir „tyrimo“ griežtumo. Junginio reikšmė regisi gana artima „meniškam tyrimui“, tačiau toks jungimas čia analizuojamame kontekste lieka vienareikšmiškai neproduktyvus. Ir paskutinis žodžių junginys, gimęs iš nuorodos į grožinę literatūrą, taip pat sukuria keistas reikšmes. Be abejo, jei traktuojame „grožinį“ kaip „fikcinį“, specifinė produktyvi reikšmė susikuria – juk meniniame tyrime išties yra nemažai fikcijos, ypač žvelgiant iš konstruktyvistinio požiūrio. Galima netgi rasti paralelių su mokslu ir kalbėti apie tam tikrus fikcinius jo aspektus. Fikcija, arba gal tiksliau grožinis rašymas, dažnai yra ne vieno menininko ar net menininko tyrėjo praktikos dalis – ir kaip veiklos metodas, ir kaip kūrybinio naratyvo konstravimo būdas.

BANDYMAS ĮVARDYTI TRIS MENINIO TYRIMO SAMPRATŲ KONTEKSTUS

Meninio tyrimo samprata meno studijose, šiuolaikinio meno praktikoje ir socialiniuose bei humanitariniuose moksluose skiriasi priklausomai nuo atitinkamo konteksto, tada galima išskirti tris sampratos tipologijas:

2. Meninio tyrimo sampratos schema

Scheme of the concept of artistic research

- *Edukaciniame* (II ir III pakopos meno studijų kontekste (pvz., meno magistrantų ir doktorantų praktiniuose ir teoriniuose darbuose) ji nurodo į edukacinę-tiriamąją problematiką ir apima menininkų gebėjimus vykdyti tyrimus pasitelkus ne tik meno praktikos, bet ir humanitarinių ir socialinių bei technologinių (ypač dizaino srityje) mokslų metodus.

- *Šiuolaikinio meno praktikoje* (menininkų veikloje) vyksta daugiausia spekuliacijų vartojant šią sąvoką, nes nemažai menininkų vis dažniau pristato save jau nebe kaip kūrėjus, bet kaip tyrėjus, ir sakosi nebekurią, o tirią (pvz., tikrovę). Tačiau pastarąjį penkmetį pagrindinėse meno bienalėse ir kituose renginiuose „meninio tyrimo“ problema aptariama ir nagrinėjama vis dažniau bei intensyviau ir šios diskusijos suformuoja dėmesio vertą, akademiniam kontekstui alternatyvią meninio tyrimo

sampratą. Viena iš šio konteksto problemų galėtų būti ir kuratorinė meninio tyrimo samprata.

- *Akademiniam* (dažniausiai socialinių ir humanitarinių mokslų bei jų tyrimų) kontekste kaip metodologinė alternatyva įprastiems moksliniams tyrimams. Čia egzistuoja tam tikros metodologinės praktikos, įvardijamos kaip menu grįsti tyrimai (angl. *arts-based research*), kai mokslininkai arba pasitelkia menininkų naudojamus metodus, arba kviečiasi juos pačius dalyvauti tyrimų procesuose. Visgi ši sritis dar nėra pakankamai metodologiškai pagrįsta ir eksploatuojama labiau eksperimentiškai ir atsitiktinai nei produktyviai.

Pirmojo – meno studijų – konteksto suformuota samprata yra dažniausiai sutinkama, nes būtent šiame kontekste diskusijos apie meninį tyrimą yra labiausiai išplėtos, kadangi jose dalyvauja itin daug dalyvių,

vedamų įvairių interesų. Meno kontekste meninio tyrimo diskusijų ir praktikų nėra tiek daug, be to, jos gana dažnai oponuoja ar kovoja prieš akademinio diskurso formuojamą poziciją ir jo „kišimąsi“ į meno lauką ir menininkų teritoriją. Tačiau tendencijos kilmė, be abejo, nėra vienpusė: meninio tyrimo reiškinys yra kildinamas ir iš akademinio konteksto, ir iš pačių menininkų provokuojamų ir inicijuojamų meninės praktikos pokyčių. Meno (pristatymo) institucijos savo renginiuose taip pat dažnai šią problemą paverčia tema, o tai patvirtina jos aktualumą profesionaliojo meno lauke.

Pirmajame kontekste pagrindiniai veikėjai yra profesoriai bei II ir III studijų pakopų studentai; antrajame – menininkai, kuratoriai ir kritikai; trečiajame – mokslininkai ir iš dalies menininkai tyrėjai. Žinoma, visi jie dalyvauja ir kitų kontekstų diskusijose, bet kiekviename kontekste dominuoja vis kita veikėjų grupė.

Nors ir neįmanoma suformuluoti universalios visuose kontekstuose galiojančio meninio tyrimo apibrėžimo, pabandysiu įvardyti (identifikuoti) skirtingus egzistuojančius meninio tyrimo apibrėžimus, kurie atskleistų diskurso įvairovę.

Meninio tyrimo teoretiko ir pedagogo Mikos Hannulos ir kitų pasiūlytas ankstyvasis meninio tyrimo apibrėžimas skamba labai paprastai: „Meninis tyrimas reiškia, kad menininkas sukuria meno kūrinį ir tyrinėja kūrybinį procesą taip prisidėdamas prie egzistuojančios žinijos (žinių sancaupos)¹¹“. Tačiau šis apibrėžimas yra per siauras, nes nebūtinai kiekvienas menininkas, siekiantis daktaro laipsnio, tiria kūrybinį procesą. Pavyzdžiui, Stephenas Scriveneris siūlo meninį tyrimą apibrėžti kaip sisteminių tyrimą tam tikra tema (*investigation*), atliekamą tikslingai siekiant įgyti naujų žinių, supratimų, išvalgų, kurias būtų galima pagrįsti ir perduoti¹². Tokia gana abstrakti formuluotė išties nedaug

skiriasi nuo įprastinio mokslinio tyrimo apibrėžimo. Vienoje kūrybiškumo ir inovacijų enciklopedijoje aptinkamas visai abstraktus apibrėžimas: meninis tyrimas yra tyrimo praktika, kuri integruoja meninius komponentus kaip sudedamąsias dalis ir taip praplečia išvalgomis paremtos praktikos horizontus bei temų laukus galimose disciplinose. Čia tiesioginės ir netiesioginės žinių formos atlieka vienodą vaidmenį, o neaiškūs ryšiai yra produktyviai panaudojami¹³. Tad pateikdamas šiuos skirtingus apibrėžimus, norėjau parodyti, kad jie neišsprendžia problemos ir nepadaeda suformuluoti aiškios meninio tyrimo sampratos.

Jei kalbėtume apie meninį tyrimą šiandieniniame meno doktorantūros kontekste, tai, ko gero, tinkamiausias būtų vieno iš meninio tyrimo ekspertų Borgdorffo pasiūlytas apibrėžimas:

Meninis tyrimas prasideda iškeliant klausimus, kurie yra aktualūs ir tyrimų kontekstui, ir meno pasauliui. Tyrėjai pasitelkia eksperimentinius ir hermeneutinius metodus, kurie atskleidžia ir išartikuliuoja numanomas žinias, esančias ir įkūnytas konkrečiuose meno kūriniuose ir meniniuose procesuose. Tyrimo procesai ir rezultatai yra dokumentuojami ir skleidžiami taip, kaip priimtina ir tyrimų bendruomenei, ir platesnei (meno) auditorijai.¹⁴

Nors būtų galima diskutuoti tik dėl riboto dviejų metodų tipų įvardijimo, tačiau šiame apibrėžime yra minimi pagrindiniai meninio tyrimo etapai: klausimų kėlimas, jų sprendimas per konkrečius metodus, naujų žinių atskleidimas ir rezultatų dokumentacija.

Borgdorffas taip pat teigia, kad meninis tyrimas suvienija meno ir akademinis laukus į vieną darinį, o pastarasis vėl juos keičia ir kvestionuoja¹⁵. Menas

11 Mika Hannula, Juha Suoranta, and Tere Vadén (eds.), *Artistic research – Theories, methods and practices*, Helsinki and Gothenburg: Academy of Fine Arts, Finland and University of Gothenburg, Sweden, 2005.

12 Stephen Scrivener, „The Norms and Tests of Arts-Based Research“, unpublished: Chelsea College of Art and Design,

2009, [interaktyvus], [žiūrėta 2013-02-10], <http://www.chelsea.arts.ac.uk/docs/NormsandTestsSecondWebDraft.doc>.

13 Alexander Damianisch, „Artistic Research“, in: Elias G. Carayannis (ed.), *Encyclopedia of Creativity, Invention, Innovation and Entrepreneurship*, New York: Springer, 2013, p. 122–127.

14 Henk Borgdorff, *op. cit.*, p. 205.

15 *Ibid.*, p. 143.

peržengia įprastines savo ribas bandydamas per tyrimą prisidėti prie mąstymo ir supratimo lauko, o akademinis laukas atveria savo sienas kitokioms mąstymo ir supratimo formoms, susijusiomis su meninėmis praktikomis.

Meninį tyrimą apibrėždamas įvardijimu „meno praktika kaip tyrimas“ vienas iš ryškesnių šios srities teoretikų ir menininkų Graeme'as Sullivanas išskiria tokias pagrindines jo apibrėžimo (ir teorizavimo) prielaidas¹⁶:

1. Meninio tyrimo apibrėžimo formavimas yra reflektvyvi tyrimo forma, pabrėžianti tai, kad vaizduotės intelektas (*imaginative intellect*) ir vizualizavimas vaidina svarbų vaidmenį kuriant ir konstruojant žinias, o jos turi gebėjimą keisti žmogaus supratimą.

2. Meninis tyrimas atveria naujas perspektyvas, sukuriantis erdvę tarp to, kas žinoma, ir to, kas nežinoma. Įprastinis tyrimas remiasi žinomu tam, kad ištyrinėtų nežinomą. Tuo tarpu meninis tyrimas kuria naujas galimybes atsiremdamas į tai, kas nežinoma, suabejoti tuo, kas žinoma.

3. Meninis tyrimas yra žmogaus supratimo forma, o jo kognityviniai (pažinimo) procesai yra pasklidę tarp įvairių medijų, kontekstų ir kalbų. Jie yra naudojami formuojant vaizdų, objektų ir įvykių interpretacijas.

4. Galiausiai šiuolaikiniai menininkai pasitelkia įvairias praktikos formas, kurios išjudina disciplinų ribas, medijų konvencijas ir politinius interesus ir tuo pačiu sugeba veikti kultūriniame diskurse nuolat keisdami savo vaidmenis – kaip kūrėjai, kritikai, teoretikai, mokytojai, aktyvistai ir archyvistai.

Šioje Sullivano formuluotėje buvo išskirtos dar dvi savybės, bet jos per daug abstrakčios, kad pasitarnautų formuojant specifiską meninio tyrimo apibrėžimą. Turbūt svarbiausias ir specifiškiausias jo išskirtas aspektas yra tai, kad meniniame tyrime, kaip kūrybiniame ir kritiniame procese, pasitelkiama vaizduotė įvaizdinti tam, kas nežinoma, nes tai leidžia suabejoti ir gali pakeisti tai, kas žinoma.

Kalbėdamas apie akademinį kontekstą Sullivanas akcentuoja, kad meno praktika doktorantūros lygmeniu

16 Graeme Sullivan, *Art Practice as Research: Inquiry in Visual Arts*, (second edition), London: SAGE, 2011, p. 92–93.

įmanoma tik kaip podisciplininė praktika¹⁷. Tai reiškia, kad negali būti tapybos meninio tyrimo, skulptūros meninio tyrimo ar fotografijos meninio tyrimo, nes meno doktorantūra vyksta podiscipliniame lauke. Net ir tarp meno bei dizaino dažnai nelieka skirtumų, ir tyrimo bei studijų procesai vyksta bendrose grupėse tarp menininkų ir dizainerių.

Meninio tyrimo apibrėžimus aktyviai formuoja ir keičia ne tik teoretikai ir pedagogai, bet ir institucijos bei asociacijos. Europos konservatorių, muzikos akademijų ir muzikos aukštųjų mokyklų asociacija (Association Européenne des Conservatoires, Académies de Musique et Musikhochschulen (AEC)) 2014 m. patvirtino „Žaliąjį dokumentą“¹⁸, kuriame pateikė apibendrinantį meninio tyrimo apibrėžimą, nesusietą su jokia tyrimo ortodoksija ir besinaudojantį konkrečiam atvejui reikalinga tyrimo disciplina ar metodu:

Meninis tyrimas gali būti apibrėžtas kaip tyrimo disciplina, kuri tarnauja menų plėtrai ir turi visus arba daugumą šių bruožų:

- Jos bazė yra meninė praktika – paprastai menininko tyrėjo ar individualių menininkų tyrimo komanda;
- Ji sukuria naujas žinias ir (arba) naujas perspektyvas menuose;
- Ji remiasi kritine turinio ir (arba) konteksto refleksija;
- Ji artikuliuoja ir reflektuoja metodus ir darbo procesus;
- Ji skatina kritinį dialogą tarp vienos srities profesionalų ir su kitomis profesijomis;
- Ji dalijasi atitinkamomis profesinėmis žiniomis su viešąja sfera.

Kaip matyti, šis apibrėžimas yra gana abstraktus, platus ir neprobleminis, nepasakantis nieko konkretaus nei apie meninio tyrimo specifiškumą muzikoje, nei apie jo problemas, išskyrus tai, kad turi būti sukurtos naujos

17 *Ibid.*, p. 95–96.

18 *Key Concepts for AEC Members, No. 1: Artistic Research. An AEC Council Green Paper*, 2014, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-09-15], http://www.aec-music.eu/userfiles/File/AEC%20Key%20Concepts_Artistic%20Research.pdf.

žinios ir paskleistos visuomenėje. Šiame demokratiškai išdėstyta dokumente taip pat pažymima, kad meninis tyrimas neoponuoja moksliniam tyrimui, nes jie vienas kitam reikalingi. Tačiau jame neretai justai ir mokslinio tyrimo pirmumas meninio atžvilgiu, pavyzdžiui, kai tvirtinama, kad meninis tyrimas turi atitikti mokslinio kriterijus: pakartojamumą, patikrinamumą ir įrodomumą. Nors kitoje vietoje teigiama priešingai, kad meninis tyrimas yra toks „tyrimas, kur menininkas sukuria skirtumą“. Svarbus aspektas, išryškintas šiame dokumente, yra tai, kad nors čia ir pripažįstamas meninio tyrimo taikomasis pobūdis, tačiau neužkertamas kelias grynajam tyrimui pabrėžiant, jog meninis tyrimas turi pasitarnauti savo paties ar meninės praktikos vystymui, o ne kitoms sritims (pvz., nustatydamas muzikavimo teigiamą įtaką sveikatai).

Meno praktikos ir kritikos lauke (už akademinio pasaulio ribų) taip pat egzistuoja įvairios meninio tyrimo sampratos, kurios neretai ir susikerta. Pavyzdžiui, viena iš tarptautinės pripažintos parodos *DOCUMENTA 13* (Kaselis, Vokietija, 2012) kuratorių ir pagrindinio katalogo teksto „How a tadpole becomes a frog: belated aesthetics, politics, and animated matter: toward a theory of artistic research“ („Kaip buožgalvis tampa varle: pavėluotas estetinis, politinis ir gyvas klausimas. Link meninio tyrimo teorijos“) autorė Chuz Martinez teigia, kad:

vaizduotė yra esminis žinojimo radimosi principas, naudojamas meninėje kūryboje, jis susijęs su uždaviniu ne mėgdžioti akademinę sferą, o pertekliškai ir subversyviai formuoti jai laiką ir erdvę, kartu steigiant jai naują kultūrą.¹⁹

Taigi ji griežtai atskiria menininko kūrybinę praktiką nuo akademinės praktikos ir jos diskurso mėgdžiojimo, teigdama, kad ji steigia „naują kultūrą“.

Reziumuojant reikia pasakyti, kad sunku suformuluoti vieną meninio tyrimo sampratą, nes visuomet

reikia jį adaptuoti pagal kontekstą, paradigmą ar kalbėtojo-diskutanto poziciją. Meninio tyrimo laukas tuo ir įdomus, kad kol kas dar negalime užfiksuoti vienos sampratos ir taikyti jos visur, nes yra per daug dėl skirtingų interesų kylančių apibrėžimų. Kiekvienas kontekstas palaiko tam kontekstui aktualiausią sampratą, kuri dažnai būna grįsta konkrečia menininko ar tyrėjo (kartu sudėjus – kūrėjo) praktika ir jos specifika. Stebėtina, kad skirtingose srityse dirbantys žmonės dažnai net nežino, jog gretimose mokslo, meno ar tyrimų srityse egzistuoja visai kitokios meninio tyrimo sampratos. Pavyzdžiui, atlikdamas interviu su pripažintais meno ir pedagogikos atstovais patyriau, kad meno doktorantūros programų profesoriai net nenučiuokia, jog humanitarinių ir socialinių mokslų atstovai jau ne vieną dešimtmetį taiko menais grįstus metodus. Formuluojuodami detalesnę meninio tyrimo sampratą reikia apibrėžti jį susietą su moksliniu tyrimu bei meno praktika ir scena. Tam, žinoma, tolesnėje analizėje reikės apibrėžti tiek patį mokslinį tyrimą, tiek meną. Šiame etape, norint pasinaudoti tinkama meninio tyrimo samprata, reikia nusistatyti kontekstą (edukacinį, meno praktikos ar akademinį) ir iš jo žiūros taško pasirinkti tinkamą apibrėžimą.

ATVIROS IŠVADOS

Nors galutinio meninio tyrimo apibrėžimo šioje situacijoje neįmanoma suformuluoti, tačiau galima įvardyti svarbius šio apibrėžimo elementus ir sąlygas:

Meninis tyrimas dažniausiai būna „tyrimas per praktiką“ ir tuo jis skiriasi nuo giminingo, bet dažnai su juo painiojamo meno tyrimo arba, kitaip sakant, meno tyros.

Tyrimą atliekantis subjektas ir jo metodai apsprendžia tyrimo pobūdį, tai reiškia, kad meninį tyrimą turi atlikti arba menininkas, arba tyrėjas, išmanantis menininko metodus arba su juo bendradarbiaujantis.

Meninis tyrimas gali būti vykdomas menininkų arba mokslininkų, tačiau antruoju atveju jis dažniau bus vadinamas „menais grįstu tyrimu“ arba „menu veikiamu tyrimu“.

19 Chuz Martinez, „How a tadpole becomes a frog: belated aesthetics, politics, and animated matter: toward a theory of artistic research“, in: *Documenta 13: Catalog I/3, The Book of Books*, Hatje Cantz, 2012, p. 46–57.

Meninis tyrimas akademiniam ir meno praktikos kontekstuose gali turėti visiškai skirtingas ir net viena kitai prieštaraujancias sampratas.

Diskusijos apie meninio tyrimo sampratą gali sudaryti sąlygas patikslinti ar iš naujo apibrėžti mokslinio tyrimo sampratą (ypač socialiniuose ir humanitariniuose moksluose).

Identifikavus tris meninio tyrimo sampratos kontekstus, reikia atlikti tolesnę tų kontekstų analizę ir suformuluoti atitinkamus apibrėžimus bei atskleisti meninio tyrimo santykį su meno lauku ir moksliniu tyrimu.

Buvo išvelgta galimybė apibrėžti meninį tyrimą per „plėtros“ sąvoką tiek akademiniam kaip „eksperimentinę plėtrą“, tiek edukaciniame kontekste kaip „meninę plėtrą“, tad ateityje būtina šią galimybę patyrinti detaliau.

Gauta 2015 09 03

LITERATŪRA

- Barone Thomas E., Eisner Elliot W., *Arts Based Research*, 2012.
- Borgdorff Henk, *The Conflict of the Faculties: Perspectives on Artistic Research and Academia*, Leiden University Press, 2012.
- Damianisch Alexander, „Artistic Research“, in: Carayannis Elias G. (ed.), *Encyclopedia of Creativity, Invention, Innovation and Entrepreneurship*, New York: Springer, 2013, p. 122–127.
- Frayling Christopher, *Research in Art and Design*, London: Royal College of Art, 1992/1993.
- Haseman Brad, „A Manifesto for Performative Research“, in: *Media International Australia incorporating Culture and Policy 118: Special issue „Practice-Led Research“*, February 2006, p. 98–106.
- Hannula Mika, Suoranta Juha, and Vadén Tere (eds.), *Artistic research – Theories, methods and practices*, Helsinki and Gothenburg: Academy of Fine Arts, Finland and University of Gothenburg, Sweden, 2005.
- Kagan Jerome, *The Three Cultures: Natural Sciences, Social Sciences, Humanities in the 21st Century*, Cambridge University Press, 2009.
- Knorr-Cetina Karin, Schatzki Theodore R., Savigny Eike von, *The Practice Turn in Contemporary Theory*, Routledge, 2001.
- Leavy Patricia, *Method Meets Art: Arts-Based Research Practice*, 2008.
- Martinez Chuz, „How a tadpole becomes a frog: belated aesthetics, politics, and animated matter: toward a theory of artistic research“, in: *Documenta 13: Catalog I/3, The Book of Books*, Hatje Cantz, 2012, p. 46–57.
- Snow Charles Percy, *The Two Cultures*, Cambridge University Press, 2012 [1959].
- Sullivan Graeme, *Art Practice as Research: Inquiry in Visual Arts*, (second edition), London: SAGE, 2011.

Key Concepts for AEC Members, No. 1: Artistic Research. An AEC Council Green Paper, 2014, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-09-15], http://www.aec-music.eu/userfiles/File/AEC%20Key%20Concepts_Artistic%20Research.pdf.

Lyons Lucy, „Walls are not my friends: issues surrounding the dissemination of practice-led research within appropriate and relevant contexts“, in: *Working Papers in Art and Design 4: The role of context in art and design research*, July 2006, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-06-01], <http://www.herts.ac.uk/research/ssahri/research-areas/art-design/research-into-practice-group/production/working-papers-in-art-and-design-journal/volume-4-research-into-practice-2006>.

Mottram Judith Rust, Till Chris and Jeremy, *AHRC Research Review, Practice-Led Research in Art, Design and Architecture*, Bristol: AHRC, 2007, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-07-20], http://arts.brighton.ac.uk/___data/assets/pdf_file/0018/43065/Practice-Led_Review_Nov07.pdf.

Scrivener Stephen, „The Norms and Tests of Arts-Based Research“, unpublished: Chelsea College of Art and Design, 2009, [interaktyvus], [žiūrėta 2013-02-10], <http://www.chelsea.ac.uk/docs/NormsandTestsSecondWebDraft.doc>.

Vytautas Michelkevičius

SUMMARY

KEYWORDS: (artistic) practice, artistic research, (new) knowledge, artistic development.

The goal of this article is to define the discourse of discussions on artistic research and identify its different contexts in order to dispel the fog and chaos and start building a constructive path to definitions.

Recently the concept of “artistic research” not only has added fuel to the fire in the specific art production and education contexts, but also has renewed the discussions about the general meaning of “research” in the humanities and social sciences. These discussions also included other important questions: what science is and where its boundaries lie in relation to art, if artists produce (new) knowledge and, if they do, how it is different from scientific knowledge, etc.

The article discusses several definitions of “artistic research”; however, a conclusion is made that every time this concept is used, it has to be redefined according to the needs of the context. At least three different contexts are identified to help us understand the scope of the definition of artistic research: educational (doctor of arts, practice-based PhD), academic (arts-based research in the humanities and social sciences) and artistic (artists-researchers as players in the art scene).

Besides scientific argumentation, a small practice-based research exercise was used here as well to unravel the linguistic problem of the definition of artistic research. Michelkevičius replaced the adjective “artistic” with its synonyms in the Lithuanian language (“fictional”, “arty”, “related to fine arts”, “refined”) and asked a printmaker to visualize these concepts. The unusual sound of new concepts like “fictional research” or “fine artistic research” was put into typography and later discussed in the context of new meanings and their relation to art practice and theory.